

44. Stupak, F.Ya. (2010). *Blahodiinist ta suspilna opika v Ukraini (kinets VIII – pochatok XX st.) [Goodness and suspension in Ukraine (Kinets XVIII - the cob of the twentieth century)]*. Avtoref. ... dokt. ist. nauk. Pereiaslav-Khmelnytskyi [in Ukrainian].
45. Sturdza, A.S. (1843). *Vzghliad na bohohodnye zavedenyia Odessa [A look at the charitable institutions of Odessa]*. Odessa [in Russian].
46. Sumtsov, N.F. (1883). *Shpytal v m. Boromle [Hospital in Boroml]*. *Kyevskaia staryna – Old Kiev, 9-10*, 309-312 [in Russian].
47. Ulhorn, H. (1899). *Khrystianskaia blahotvorytelnost v drevnei tserkovy [Christian charity in the ancient church]*. Sankt-Peterburg [in Russian].
48. Uchrezhdenyia dlia upravlenyia Hubernyi Vserossyiskoi ymperyy, 7 noiabria 1775 h. [Institutions for the management of the Provinces of the All-Russian Empire, November 7, 1775]. *Polnoe sobranie zakonov Rossyiskoi ymperyy – Complete collection of laws of the Russian Empire, 20*, 14392, 229–304 [in Russian].
49. Frolov, H.Y. (1844). *Razvytye y ustroistvo obshchestvennogo pryzyrenyia v Ymperyy [Development and organization of public charity in the Empire]*. *Zhurnal Mynysterstva vnutrennykh del – Journal of the Ministry of the Interior, 3*, 407-447 [in Russian].
50. Frolov, H.Y. (1845). *Chastnye blahotvorytelnye zavedenyia y obshchestva Ymperyy [Private charitable institutions and societies of the Empire]*. *Zhurnal Mynysterstva vnutrennykh del – Journal of the Ministry of the Interior, 10*, 3-42 [in Russian].
51. Khaustova, O.V. (2006). *Rozvytok blahodiinytstva u Kharkovi u druhii polovyni XIX – na pochatku XX stolit [The flow of blessings from Harkov to the other half of the nineteenth - on the cob of the twentieth table]*. Avtoref. ... kand. ist. nauk. Kharkiv [in Ukrainian].
52. Shchepkyn, V.N. (1886). *Holoda v Rossyy. Ystorycheskyi ocherk [Famine in Russia. Historical background]*. *Ystorycheskyi vestnyk – Historical Bulletin, 24, 6*, 489-521 [in Russian].

Одержано 08.04.2019.

УДК 343.35.08 (477) (091)185/191

DOI <https://doi.org/10.31470/2415-3567-2019-46-199-206>**Шпортун Оксана,**аспірант кафедри суспільних наук,
інформаційної та архівної справи
shportoon1994@gmail.com<https://orcid.org/0000-0003-4528-4329>Центральноукраїнський технічний
університет,
пр.Університетський, 8,
м. Кропивницький,
Україна, 25006**Shportun Oksana,**postgraduate of Department of Social
Sciences, Informational and Archival Affairs
shportoon1994@gmail.com<https://orcid.org/0000-0003-4528-4329>Central Ukrainian National Technical
University,
8, Prospekt Universytetsky,
Kropyvnytskyi,
Ukraine, 25006**Табачук Андрій,**аспірант кафедри суспільних наук,
інформаційної та архівної справи
taba.av@gmail.com<https://orcid.org/0000-0003-1261-5056>Центральноукраїнський технічний
університет,**Tabachuk Andriy,**postgraduate of Department of Social
Sciences, Informational and Archival Affairs
taba.av@gmail.com<https://orcid.org/0000-0003-1261-5056>Central Ukrainian National Technical
University,

пр. Університетський,
м. Кропивницький,
Україна, 25006

8, 8, Prospekt Universytetsky,
Kropyvnytskyi,
Ukraine, 25006

ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ ТА СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ ЧИНОВНИКІВ КАЗЕННИХ ПАЛАТ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ (XVIII – XIX СТ.)

Стаття присвячена проблемам зловживання владою та службовим становищем посадових осіб державних палат Наддніпрянської України (XVIII - XIX ст.).

У статті представлені приклади різних злочинів проти держави з боку чиновників. До таких незаконних дій належать: хабарництво, нецільове використання коштів, формалізм стосовно районних та сільських податківців, припущення про грубі помилки при обчисленні податків, невиконання інструкцій та приписів вищих органів влади тощо.

Визначено, що випадки зловживання владою чиновників були непоодинокими, іноді мали широкий публічний розголос у пресі.

Встановлено, що чиновники залучали до корупційних дій осіб, які напряду залежали від їхньої діяльності. Для забезпечення ефективного державного управління, зокрема з метою ведення упорядкованого діловодства, діяльність казенних палат була регламентована загальноімперськими та відомчими нормативно-правовими актами, такими як: іменні укази імператора генерал-губернаторам, укази Сенату, приписи від міністерств та їх департаментів, проте більшість цих документів мала інструктивний характер, тому відповідальність за зловживання службовим становищем нерідко замовчували.

Проблеми прострочення платежів та ухилення від сплати податків також були проблемою серед населення. Були також випадки підроблених платіжних засобів, таких як срібний рубль та асигнування.

Ключові слова: казенна палата, Наддніпрянська Україна, чиновник, державна служба, Російська імперія, податки, асигнації, зловживання, корупція, губернія, податки.

ABUSE BY THE AUTHORITIES AND OFFICIAL OPINION OF THE STATE CHAMBER IN THE DNIPER UKRAINE (XVIII - XIX CENTURIES)

The article is devoted to the problems of abuse of power and official position of officials of the state chambers of the Dnieper Ukraine (XVIII - XIX centuries).

The article presents examples of various crimes against the state by officials. Such illegal acts include bribery, misuse of funds, formalism regarding district and village taxpayers, assumptions about gross errors in calculating taxes, failure to comply with instructions and orders of higher authorities, etc.

It has been determined that incidents of abuse of power by officials have been rare, with occasional widespread publicity in the press.

Officials were found to have involved persons who were directly dependent on their activities for corruption.

In order to ensure effective public administration, in particular for the purpose of orderly record keeping, the activity of the state chambers was regulated by imperial and departmental legal acts, such as: the decree of the emperor for governors-general, decrees of the Senate, orders from ministries, and more of these departments was instructive, so responsibility for malpractice was often silenced. Problems of late payment and tax evasion were also a problem among the population. There were also cases of counterfeit means of payment such as silver ruble and appropriation.

Key words: *state Chamber, Dnepr Ukraine, official, public service, Empire, taxes, notes, abuse, corruption, province, taxes.*

Зловживання службовим становищем, використання влади в корисливих цілях власних або інших осіб, робота чиновників всупереч інтересів служби та державного управління, діяльність, що суперечить та наносить шкоду державі, фізичним та юридичним особам – болючі, вразливі місця влади. Нині – це досить актуальна, часто обговорювана тема для державного менеджменту.

Державна служба Російської імперії базувалася на принципі абсолютизму, де верховенством влади була єдина правляча династія. Для виконання своїх планів та завдань російський абсолютизм потребував чіткої, досить розгалуженої, численної бюрократії, здатної підсилювати його владу. Реалізація бюрократії здійснювалася в основному через збір податків, рекрутські повинності, судову систему, контролем за казенним майном та ін. Організована губернська форма державного управління допомагала реалізовувати державну політику на місцях через казенні палати, як осередку з адміністративно-фінансовими функціями. Звісно, така система була не ідеальною та мала певні недоліки.

У працях сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців досить часто розкриваються питання неправомірних дій чиновників стосовно їхніх владних повноважень.

Змістовну характеристику діяльності казенних палат подано у публікаціях Орлика В. [7, 8], в якій подана оцінка позитивних та негативних моментів у роботі чиновників казенних палат.

У монографії Шандри В. «Генерал-губернаторства в Україні: ХІХ - початок ХХ століття» прослідковуються зв'язки казенних палат із генерал-губернатором, якому казенні палати відправляли відомості стосовно кадрових змін [20], вказується на неправомірні дії казенних палат стосовно майна козацьких родин [20, с. 106].

Проблеми історіографії фінансової політики Російської імперії, методології дослідження економічної історії, зокрема в українських губерніях, досліджував В. Орлик [10, 6]. У своїй публікації вчений наголошував про деякі прогалини у роботі державного апарату Російської імперії, зокрема, аналізований ним бюджет імперії (розпис) за 1797 р. «свідчить про відсутність точних розрахунків видаткової частини, особливо це стосувалося військового відомства й імператорського двору. Єдиною статтею, що була обрахована з точністю до рублів, були видатки на училища, виховні будинки, лікарні й штатні пенсії. Усі інші цифри, як правило, округлялися до мільйонів рублів, що свідчить про досить приблизні підрахунки й підгонку їх під дохідну частину» [9, с. 191].

Недоліки у діяльності роботи чиновників казенних палат Наддніпрянщини також описано у статтях Ярошенка М. «Запобігання корупції в системі губернської адміністрації в Наддніпрянській Україні (друга половина ХІХ - початок ХХ ст.)», [21] «Протидія корупційним правопорушенням серед губернської чиновницької адміністрації в Наддніпрянській Україні в другій половині ХІХ - на початку ХХ ст.» [22].

Формування російської імперської системи державної служби на українських землях розглянув Бармак М. [1]. Вчений описав технологію відбору чиновників до казенних палат, порядок проходження державної служби, заохочення та відповідальність за службове недбальство.

Недоліки та порушення діловодства, проблеми зі службовим недбальством порушувалися у публікаціях та дисертаційних дослідженнях А. Сокової [17], С. Русакової [16], Н. Леміш [5]. У їхніх роботах порушувалася тема теорії та методики створення та функціонування документів, розвитку діловодства на губернському рівні, аналізу певних документів, дослідженню чинників та факторів, що вплинули на розвиток документування та діловодства у державних установах Російської імперії.

Дослідження правових джерел з історії податкової політики уряду Російської імперії та її реалізацію, фінансовий контроль досліджувала С. Орлик [11, 12]. У своїй публікації «Правові джерела з історії податкової політики уряду Російської імперії в роки Першої

світової війни» [11] С. Орлик подає детальну характеристику особливостей нормативно-правових актів Російської імперії як важливого джерела з дослідження історії податкової політики імперського уряду.

Вагому роль у дослідженні управлінських структур у дореформений період відіграють законодавчі акти та постанови «Повного зібрання законів Російської імперії» [13]. Саме законодавча база, яка збереглася і до нині, є вагомою об'єктивною опублікованою частиною матеріалів для вивчення основних фінансових питань, визначення закономірностей, причинно-наслідкових зв'язків реалізації фінансової політики уряду Російської імперії. Слід зауважити, що посилаючись виключно на опубліковані законодавчі акти та постанови уряду, зарано підбивати підсумки щодо його роботи та намірів. Необхідною складовою дослідження є також звернення до архівних матеріалів, що можуть підтвердити або ж спростувати припущення стосовно дій уряду, показати настрої виконавців, реакцію на ті чи інші події та ін.

Для забезпечення ефективного державного управління, зокрема з метою ведення упорядкованого діловодства, діяльність казенних палат була регламентована загальноімперськими та відомчими нормативно-правовими актами, такими як: іменні укази імператора генерал-губернаторам, укази Сенату, приписи від міністерств та їх департаментів. Більшість цих документів мала інструктивний характер, тому відповідальність за зловживання службовим становищем нерідко замовчували. Так, Ярошенко М. стверджує, що «зважаючи на значну розгалуженість, губернська адміністрація була тією ланкою в системі державного апарату, де найбільш широко процвітало хабарництво та крадіжки. Однак процес «загального хабарництва» та «здиравства» майже не знайшов свого відображення в офіційних відомчих звітах, наприклад, звітах III відділення, де про корупцію державного апарату немає жодної згадки. Те ж саме варто сказати про міністерські та губернські звіти. Лише за додатками до річних звітів Міністерства юстиції, а саме за відомостями про осіб, які щорічно притягувались кримінальними департаментами Сенату та губернськими кримінальними палатами за посадові злочини, можна мати уявлення про корупцію серед державного апарату. Однак ці відомості стосувались нижчого чиновництва та майже не відображали подібні провини вищої ланки губернської адміністрації» [22, с. 30]. Проте масштаби казнокрадства та хабарництва були настільки великі та широко поширені, що «Є. Тарле навіть писав, що ця проблема серйозно турбувала Миколу I» [8, с. 72].

Деякі випадки недобросовісності чиновників мали широкий публічний розголос. Так, у 1861 р. газета «Киевский Телеграф» опублікувала статтю, де описувалось діяння Дубенського казначея Горського, який «... при размене кредитных билетов на звонкую монету получал по 3,5 копейки с каждого рубля [18].

Досить часто чиновники не нехтували й залученням до фінансових махінацій осіб, що були прямозалежними від них. Був зафіксований факт скарг купців Київської губернії щодо неправомірної податі на товари, що продавалися в губернії. Місцеві чиновники самовільно обклали податями торговців в місті Сквирі, Київської губернії, десятиною. Кожен купець був зобов'язаний крім загального податку сплачувати десятину від товару в натуральній або грошовій формі [19].

Проблеми недобросовісного ставлення часто побутували серед чиновників казенних палат та вважались діями, які руйнують державний устрій. Згідно указу Олександра I від 6 серпня 1809 р. [14], в якому йдеться про правила та прийом на державну службу, важливою вимогою до кандидатів була освіта, просування по службі завдяки відмінним знанням та заслугам, професіоналізм. Підбір чиновників вівся за принципом вірності державі та службі, уникаючи хабарництва, бути добросовісними, утримуватися від казнокрадства та ін. Але, насправді, існує велика кількість доказів зворотнього. Так, професор Орлик В. говорить, що «зловживання членів органів самоврядування при зборі податей, переважно у першій половині XIX ст., формалізм по відношенню до волосних і сільських збирачів податків, котрим казначейства безпідставно відмовляли у прийомі

платежів після 13 години, і вони змушені були, ризикуючи власним життям та значними сумами державних і земських зборів, залишатися на ніч у повітових містах. Казначейства не завжди чітко дотримувалися інструкцій вищестоящих установ, податні інспектори та їх помічники допускались помилок при складанні протоколів стосовно порушень правил Положення про державний промисловий податок, не записуючи пояснень чи заперечень порушників, що суперечило законодавству» [8, с. 72].

Намагаючись врятувати державний бюджет від постійного знецінення економічно важливим був саме промисловий податок. Згідно з законом 21 грудня 1892 р. [15] 3% збір з прибутків акціонерних товариств був збільшений до 5%, а розкладка додаткового податку з решти крупних і середніх торговельно-промислових закладів була пропорційно підвищена на чверть. Внаслідок проведених заходів протягом десятиріччя валовий збір з торговельно-промислової діяльності зріс з 20,3 млн. руб. у 1882 р. до 39,6 млн. руб. в 1893 р. [2, арк. 2-21] Нарахування та обчислення податку покладалося на казенні палати. Так, Київська казенна палата вела відомості про нарахування промислового податку відповідно до указів Сенату. Обчислювалися суми податків з капіталу підприємств та суми відсоткових зборів, що супроводжувалися записами відомостей губернських рішень по промислового податку. Суми, які були нараховані казенними палатами могли оскаржуватися підприємствами губернським правлінням по промислового податку (Рис. 1). Проблеми неправильного обрахування промислового податку досить часто траплялися з різноманітних причин: як некомпетентність деяких чиновників, корупція, халатність та ін.

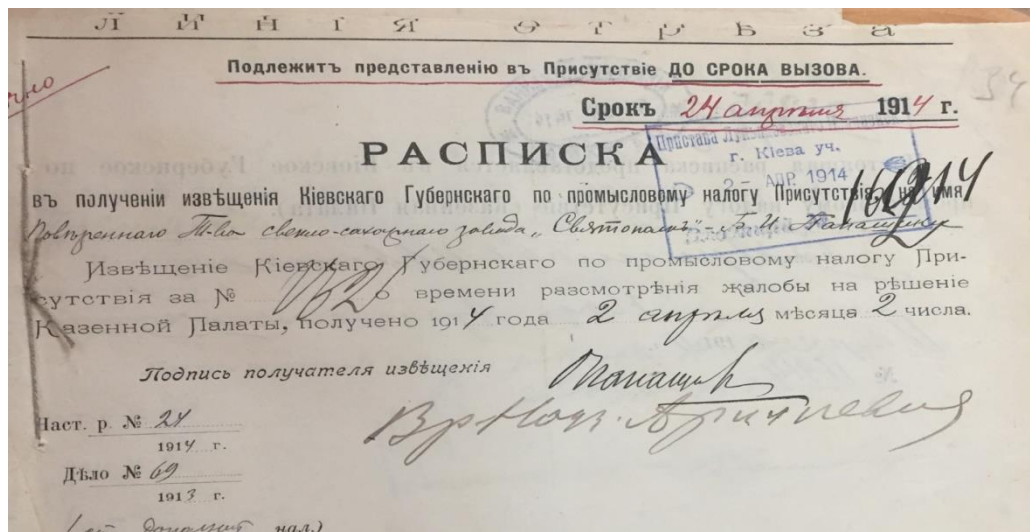

Рис. 1. Розписка про отримання Київською казенною палатою відомостей стосовно розгляду скарги цукрового заводу «Святополк»

Незважаючи на покладену на казенні палати місію збереження дохідної частини бюджету Російської імперії, нерідко траплялися випадки привласнення коштів, зловживання службовим становищем, нецільове використання фінансових ресурсів [4, арк. 16-16 зв.]. Ці моменти свідчать про недосконалість системи фінансового управління на губернському та повітових рівнях, що супроводжували діяльність казенних палат протягом всього періоду існування.

Але проблеми несвоєчасної сплати платежів та ухиляння від податків побутували серед населення. Також зустрічалися випадки використання підробних платіжних засобів. Так, у протоколах засідань Київської казенної палати середини XIX століття зустрічаються рапорти Васильківського Земського Суду щодо факту відсилки до Київського губернського правління фальшивого срібного рубля [2, арк. 2-21].

Поширеними були випадки підробки асигнацій здебільшого номіналом 5 руб., рідше 10 руб. Знайшовши підроблені асигнації, повітові казначейства склали рапорт про виявлення сумнівних асигнацій та надсилали його на розгляд до казенної палати, котра надсилала фальшиві асигнації до Державного асигнаційного банку задля обміну на нові [3, арк. 9-13 зв.].

Діяльність роботи чиновників, зокрема й працівників казенних палат, вирішувалися у судовому порядку, через скарги до казенних палат та губернських правлінь.

Таким чином, незважаючи на покладені владою обов'язки на казенні палати зберегти дохідну частину державного бюджету, розповсюдженими були випадки казнокрадства, корупованості, зловживання владою серед чиновників різного рівня. Такі випадки мали широкий суспільний розголос та активно оскаржувалися в державних установах.

Основними зловживаннями чиновників казенних палат були: хабарництво, нецільове використання коштів, формалізм по відношенню до волосних і сільських збирачів податків, припущення грубих помилок при нарахуванні податків, недотримання інструкцій і приписів вищестоящих органів та ін.

Незважаючи на принципи доброчесності та вірності державній службі, покладені в основу роботи чиновників, випадки злочинності перед державою та суспільством все-таки траплялися.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бармак М. Формування російської імперської системи державної служби на українських землях (XVIII - XIX). Тернопіль: Астон, 2016. 392 с.
2. Державний архів Київської області (далі – ДАКО). Ф. 280, оп. 23, спр. 230, арк. 2-21.
3. ДАКО. Ф. 280, оп. 166, спр. 6991, арк. 9-13 зв.
4. ДАКО. Ф. 280, оп. 175, спр. 366 а, арк. 16-16 зв.
5. Леміш Н. Організація діловодства в органах державної влади Чернігівської губернії (1802-1856 рр.): дис. ... канд. іст. наук. 27.00.02. Київ, 2019. 18 с.
6. Орлик В. Дожовтнева фінансово-правова література як джерело до вивчення проблем фінансової політики уряду Російської імперії кінця XVIII – початку XX ст. // Історія науки і біографістика. Вип. 2. URL:http://inb.dnsgb.com.ua/2010-2/10_orlyk.pdf.
7. Орлик В. Казенна палата // Енциклопедія історії України. Т. 4. Київ: Наукова думка, 2007. С.20-21.
8. Орлик В. Казенні палати в системі фінансового управління Російської імперії в кінці XVIII – у XIX ст. (на матеріалах Київської губернії) // Український історичний журнал. 2003. № 2 (449). С. 66-73.
9. Орлик В. Методологічні аспекти дослідження проблем податкової політики в українських губерніях Російської імперії у першій половині XIX ст. // Український історичний журнал. 2008. № 5. С. 187-195.
10. Орлик В. Фінансова політика Російської імперії в українських губерніях у XIX ст. (історіографія проблеми). Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип. XI. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2006. С. 85-95.
11. Орлик С. Правові джерела з історії податкової політики уряду Російської імперії в роки Першої світової війни // Соціум. Документ. Комунікація. Вип. 7. 2019. С. 160-182.
12. Орлик С. Тернопільське польове казначейство в системі казначейської служби російської окупаційної влади у містах Західної України в період Першої світової війни // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Тернопіль. Вип. 1. Ч.1. 2017. С. 60–69.
13. Полное собрание законов Российской империи. Собрание 1. Т. 24. № 18176.
14. Полное собрание законов Российской империи. Собрание 2. Т. 12. № 23771.
15. Полное собрание законов Российской империи. Собрание 3. Т. 12. № 9181.

16. Русакова С. Эволюция систем документирования деятельности губернских учреждений XVIII – начала XIX вв.: по документам Государственного архива Тверской области: канд. ист. наук. 05.25.02. Москва, 2007. 171 с.

17. Сокова А. О создании русской традиционной формы документа в делопроизводстве госучреждений XVIII-XIX вв. // Труды ВНИИДАД. Москва. Т. V, ч. 1. 1974. С. 206-236.

18. Центральний державний історичний архів у м. Київ (далі – ЦДІА України у м. Київ), ф. 442, оп.1, спр. 382.

19. ЦДІА України у м. Київ, ф. 442, оп.1, спр.9034.

20. Шандра В. Генерал-губернаторства в Україні: XIX – початок XX ст. Київ, 2005. 427 с.

21. Ярошенко М. Запобігання корупції в системі губернської адміністрації в Наддніпрянській Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Ужгород. Вип. 36(1). 2016. С. 33-36.

22. Ярошенко М. Протидія корупційним правопорушенням серед губернської чиновницької адміністрації в Наддніпрянській Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. Серія 18: Право. Київ: Вид-во НПУ імені М Драгоманова, 2017. Вип. 32. С. 29-34.

REFERENCES

1. Barmak, M. (2016). *Formuvannia rosiiskoi imperskoi systemy derzhavnoi sluzhby na ukrainskykh zemliakh (XVIII - XIX) [Formation of the Russian imperial system of civil service on the Ukrainian lands (XVIII - XIX)]*. Ternopil: Aston [in Ukrainian].

2. *Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti (DAKO) [State Archives of Kyiv region]*. F. 280. Op. 23. Spr. 230. 2-21 ark. [in Ukrainian].

3. *DAKO [State Archives of Kyiv region]*. F. 280. Op. 166. Spr. 6991. 9 ark. [in Ukrainian].

4. *DAKO [State Archives of Kyiv region]*. F. 280. Op. 175. Spr. 366 a. 16 ark. [in Ukrainian].

5. Lemish, N. (2009). *Orhanizatsiia dilovodstva v orhanakh derzhavnoi vlady Chernihivskoi hubernii (1802-1856 rr.) [Organization of record keeping in the state authorities of Chernihiv province (1802-1856 biennium)]*: dys. ... kand. ist. nauk. 27.00.02. Kyiv [in Ukrainian].

6. Orlyk, V. (2010). *Dozhovtneva finansovo-pravova literatura yak dzherelo do vvychnennia problem finansovoi polityky uriadu Rosiiskoi imperii kintsia XVIII – pochatku XX st. [Pre-October Orthodox research literature as a source for the problem group problem during the Russian Empire at the end of the eighteenth - early twentieth centuries]* *Istoriia nauky i biohrafistyka*. Vyp. 2. URL:http://inb.dnsgb.com.ua/2010-2/10_orlyk.pdf [in Ukrainian].

7. Orlyk, V. (2007). *Kazenna palata [State Chamber]*. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. Kyiv: Naukova dumka, 20-21 [in Ukrainian].

8. Orlyk, V. (2003). *Kazenni palaty v systemi finansovoho upravlinnia Rosiiskoi imperii v kintsia XVIII – u XIX st. (na materialakh Kyivskoi hubernii) [State Chambers in the system of financial management of the Russian Empire at the end of the 18 – in the 19 century. (on materials of the Kiev province)]*. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 2 (449), 66-73 [in Ukrainian].

9. Orlyk, V. (2008). *Metodolohichni aspekty doslidzhennia problem podatkovoi polityky v ukrainskykh guberniakh Rosiiskoi imperii u pershii polovyni XIX st. [Methodological aspects of the study of tax policy problems in the Ukrainian provinces of the Russian Empire in the first half of the XIX century]*. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 5, 187-195. [in Ukrainian].

10. Orlyk, V. (2006). Finansova polityka Rosiiskoi imperii v ukrainskykh huberniakh u XIX st. (istoriografiiia problemy). [Financial Policy of the Russian Empire in the Ukrainian Provinces in the Nineteenth Century (problem historiography)]. *Problemy istorii Ukrainy XIX – pochatku XX st.* Vyp. XI. Kyiv: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 85-95 [in Ukrainian].
11. Orlyk, S. (2019). Pravovi dzherela z istorii podatkovoi polityky uriadu Rosiiskoi imperii v roky Pershoi svitovoi viiny [Legal sources on the history of tax policy of the Government of the Russian Empire during the First World War]. *Sotsium. Dokument. Komunikatsiia*, 7, 160-182 [in Ukrainian].
12. Orlyk, S. (2017). Ternopilske polove kaznacheistvo v systemi kaznacheiskoi sluzhby rosiiskoi okupatsiinoi vlady u mistakh Zakhidnoi Ukrainy v period Pershoi svitovoi viiny [Ternopil Field Treasury in the system of treasury service of the Russian occupation power in the cities of Western Ukraine during the First World War] *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka*. Ternopil, 1, 60–69 [in Ukrainian].
13. *Polnoe sobranie zakonov Rossiyskoy imperii PSZRY [The complete collection of the laws of the Russian Empire]*. Sobranie 1. T. 24. № 18176 [in Russian].
14. *PSZRY [The complete collection of the laws of the Russian Empire]*. Sobranie 2. T. 12. № 23771 [in Russian].
15. *PSZRY [The complete collection of the laws of the Russian Empire]*. Sobranie 3. T. 12. № 9181 [in Russian].
16. Rusakova, S. (2007). *Evolyuciya sistem dokumentirovaniya deyatelnosti gubernskih uchrezhdenij XVIII – nachala XIX vv.: po dokumentam Gosudarstvennogo arhiva Tverskoj oblasti [The Evolution of Documentation Systems of activities of provincial institutions of the XVIII - early XIX centuries: according to the documents of the state archive of the Tver region]*: kand. ist. nauk. 05.25.02. Moskva [in Russian].
17. Sokova, A. (1974). O sozdanii russkoj tradicionnoj formy dokumenta v deloproizvodstve gosuchrezhdenij XVIII-XIX vv. [On the creation of the Russian traditional form of document in the clerical work of state institutions of the XVII-XIX centuries]. *Trudy VNIIDAD*. Moskva, T. V, ch. 1, 206-236 [in Russian].
18. *Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m.Kyiv (TsDIAK Ukrainy) [Central State Historical Archive of Ukraine]*. F. 442. Op. 1. Spr. 282.
19. *TsDIAK Ukrainy [Central State Historical Archive of Ukraine]*. F. 442. Op. 1. Spr. 9034.
20. Shandra, V. (2005). *Heneral-hubernatorstva v Ukraini: XIX- pochatok XX st. [Governor General in Ukraine: XIX - early twentieth century]*. Kyiv [in Ukrainian].
21. Iaroshenko, M. (2016). Zapobihannia koruptsii v systemi hubernskoi administratsii v Naddniprianskii Ukraini (druha polovyna XIX - pochatok XX st.). [Prevention of corruption in the system of the provincial administration in the Dnieper Ukraine (second half of the XIX - the beginning of XX century)]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Serii: Pravo. Uzhhorod. 36(1). 33-36 [in Ukrainian].
22. Iaroshenko, M. (2017). Protydiia koruptsiinym pravoporushenniam sered hubernskoi chynovnytskoi administratsii v Naddniprianskii Ukraini v druhii polovyni XIX – na pochatku XX st. [Countering corruption offense among the provincial bureaucratic administration in the Dnieper Ukraine in the second half of the XIX - early XX century]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 18: Pravo*. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 32, 29-34 [in Ukrainian].

Одержано 13.04.2019.